

Судалгааны Тойм

№13 | WWW.FORUM.MN | БОДЛОГЫН ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ | СУДАЛГААНЫ САН | ВИДЕО

ШҮҮХИЙН УРЬДЧИЛСАН ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ

ТОВЧ ТАЙЛБАР

Шударга ёсыг тогтоох, хүний эрхийг хамгаалах үзэл хандлагын үүднээс эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийн зохицуулалтыг шинээр тусгасан билээ. Хэдийгээр Эрүүгийн хууль тогтоомжийн шинэчлэлт хэрэгжиж эхлээд гурван жил гаруй хугацаа өнгөрсөн боловч шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг явуулахаас аль болох зайлсхийх, улмаар хохирогч, яллагдагч, бусад оролцогчийн эрхийг бүрэн хангахгүйгээр хэрэг

хянан шийдвэрлэх хандлагатай байна. Иймд шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг явуулж буй нөхцөл байдал, гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалт, сайн туршлагыг харьцуулан судалж үр дүнтэй хэрэгжүүлэх арга замыг тогтоохыг зорьсон билээ. Энэхүү тойм нь дээрх судалгаанд тулгуурласан бөгөөд уг судалгааг бүрэн эхээр нь www.forum.mn сайтаас татаж үзнэ үү.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг нь Монгол Улсын хувьд шинэ зохицуулалт тул хэрэгжүүлэх арга зам, туршлагыг харьцуулсан судалгааны аргыг ашиглан судаллаа. Үүнд, эрх зүйн бүлийн тодорхой төлөөлөл болсон Америкийн Нэгдсэн Улс, Оросын Холбооны Улсын шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийн онол, практикийг өөрийн орны Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль

(ЭХХШТХ гэх)-ийн зохицуулалттай харьцуулан судалж дүгнэлт, зөвлөмж гаргалаа. Мөн тоон болон чанарын судалгааны арга зүй ашиглав. Тухайлбал, шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэгт хамаарах тоон мэдээг нэгтгэн дүгнэх, кейс судалгаа хийх, хуульчдын дунд ярилцлагын судалгаа явуулах зэрэг судалгааны арга зүйг ашиглалаа.

СУДАЛГААНЫ ДҮН

ЭХХШТХ-д яллагдагчийг шүүхэд шилжүүлэх асуудлыг шийдвэрлэхэд яллах болон өмгөөлөх талын оролцоог хангах, шүүх хуралдааны бэлтгэлийг хангах, шүүн таслах ажиллагааг

шуурхай, тасралтгүй, чирэгдэлгүй явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, процесс ажиллагааны зөрчлийг илрүүлж зөвтгөх зорилготойгоор ЭХХШТХ-ийн 33 дугаар зүйлийн 33.1-д шүүхийн

урьдчилсан хэлэлцүүлгийг хуульчилсан. Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийг прокурор болон оролцогч талуудын гаргасан хүсэлт, гомдлоор, эсхүл шүүгчийн санаачилгаар хийж болно.

Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг явуулсан тохиолдол 2018 онтой харьцуулахад 2019 онд 40 хувиар өссөн тухай прокурорын байгууллагын мэдээнээс үзэхэд оролцогч талуудаас хүсэлт гаргах байдал цаашид өсөн нэмэгдэх төлөвтэй байна. Энэ нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцогчдын эрх зүйн боловсрол, мэдлэг мэдээлэл дээшилсэнтэй холбоотой байж болох юм. 2019 оны эхний хагас жилийн байдлаар судалж үзэхэд эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээр хэлэлцэгдсэн нийт хэргийн 14.6 хувьд шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг хийгджээ. Урьдчилсан хэлэлцүүлэг хийгдсэн хэргээс 43.5 хувийг шүүгчийн захирамжаар прокурорт буцааж, 603 хэрэг буюу 56.5 хувийг яллагдагчийг шүүхэд шилжүүлэх тухай захирамж гарган шийдвэрлэжээ.

Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийн хууль зүйн үндэслэлийг судлан үзэхэд мөрдөн шалгах ажиллагаа нэмж хийлгэх хүсэлт, нотлох баримт цуглуулж, бэхжүүлэх талаар хуульд заасан журам зөрчигдсөн талаар гаргасан гомдол, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын явцад оролцогчийн эрхийг зөрчсөн, хууль бусаар хязгаарласан тухай гомдол, таслан сэргийлэх арга хэмжээтэй холбоотой санал, хүсэлтийг давхардуулан гаргах явдал нийтлэг ажиглагдав. Мөн шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг явуулах тухай хүсэлтэд зааснаас өөр асуудлыг шийдвэрлэж, оролцогчийн эрх зүйн байдлыг дордуулсан тохиолдол гарчээ. Тухайлбал, нотлох баримт хүчингүй болгуулах, оролцогчийн эрхийг зөрчсөнтэй холбоотой

хүсэлтийг шийдвэрлэх шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгээр цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах шийдвэр гаргасан байна. Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг хийсэн тоон болон чанарын судалгааг дүгнэвэл нотлох баримт цуглуулж, бэхжүүлэх талаар хуульд заасан журам зөрчигдсөн талаар гаргасан гомдлыг хангаж шийдвэрлэсэн нь 41 хувь буюу хамгийн өндөр байгаа нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа бүрэн хийгдээгүй, оролцогчдын эрх хангагдаагүй байж болох нөхцөлийг засахад шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг чухал ач холбогдолтой болохыг харуулж байна.

Санамсаргүй түүврийн аргаар судалж үзэхэд шүүхийн санаачилгаар хийгдсэн урьдчилсан хэлэлцүүлэг хамгийн их буюу 47.2 хувьтай байжээ. Харин шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг хийх тухай прокурорын санаачилга хангалтгүй байна. Тухайлбал, 2019 оны эхний хагас жилийн байдлаар прокурорын хүсэлтээр шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг 11 удаа л хийгджээ. Учир нь прокурорын хувьд шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийг ажлын ачааллыг нэмэгдүүлж, ажлын үнэлгээг бууруулах хүчин зүйл болдог гэж үздэгтэй холбоотой ажээ. Тиймээс шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг бол шүүх хуралдаан биш харин шүүх хуралдааны бэлтгэл хангах ажиллагаа тул цаашид гарах алдаанаас сэргийлэх ач холбогдолтой болохыг прокуроруудад ойлгуулах, хандлагыг өөрчлөх шаардлагатай байна.

Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг нь эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хүний эрхийг хангах чухал баталгаа бөгөөд мөрдөн шалгах ажиллагаа шударга явагдах нөхцөлийг бүрдүүлж, эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх дэд институтийн үүргийг гүйцэтгэж байна. Цаашид Монгол Улсад шүүхийн урьдчилсан

хэлэлцүүлэг явуулах дэд бүтцийг хөгжүүлэн, эрүүгийн хэргийн хөдөлгөөний менежментийг бий болгох, тухайлбал хүн, хуулийн этгээдээс мөрдөн шалгах эрх бүхий байгууллага, прокурор, шүүхийн хооронд хэргийг шилжүүлж байгаа талаар, эсхүл тодорхой шийдвэр, нотлох баримт, урьдчилсан хэлэлцүүлгийн талаар мэдээлэл авах, хурлын тов, шүүх хурлын бэлтгэл ажилтай танилцах, тухайн хэргийг шалгаж, шийдвэрлэж байгаа албан тушаалтантай харилцах зэрэг боломжоор хангах шаардлагатай нь ажиглагдлаа.

ОХУ, АНУ-ын шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийн талаар эрх зүйн орчныг судлан

ЗӨВЛӨМЖ

- Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийн талаарх зөрүүтэй байр суурь, хэрэглээний явцад гарч буй хүндрэл бэрхшээлийг арилгахын тулд Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд тусгай бүлэг оруулж, зохицуулах;
- Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг явуулах талаар гомдол, хүсэлтэд тавигдах шаардлага, үндэслэлийг тодорхой болгох;
- Эрүүдэн шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх, мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад гарсан алдаа, эндэгдлийг засах, хүний эрхийн зөрчлийг арилгах үүднээс урьдчилсан хэлэлцүүлгийн явцад шүүгчийн гаргах шийдвэрийн төрөл, хэлбэрийг тодорхой заах;
- Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэгт мэтгэлцэх зарчмыг бодитой хэрэгжүүлэх үүднээс оролцогч талуудаас гаргасан хүсэлт болон шүүгч өөрийн санаачилгаар явагдах хэлэлцүүлгийн үндэслэл, шалтгаан, түүнтэй холбоотой баримт сэлтийг харилцан

үзвэл хүнийг хууль бусаар, хилс хэрэгт холбогдуулан шалгах явдлыг шийдвэрлэх, таслан зогсоох зорилгоор олон шатны урьдчилсан хэлэлцүүлэг хийж байна. Өөрөөр хэлбэл, хүнийг хэрэгт холбогдуулан шалгах аас эхлээд урьдчилсан хэлэлцүүлгийг өргөнөөр ашиглаж, хүний эрхийг хангах тогтолцоог бүрдүүлжээ. Тухайлбал хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын хэрэг нээх буюу эрүүгийн хэрэг үүсгэх ажиллагаа хууль ёсны байсан эсэх, тухайн шийдвэрийг хүчинтэйд тооцох эсэх асуудлыг олон шатны шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгээр шийдвэрлэдэг байна.

- танилцах боломжоор хангах зохицуулалтыг нэмж тусгах;
- Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийн явцад тухайн хэлэлцэж байгаа асуудлаас өөр ямар нэг асуудал буюу таслан сэргийлэх арга хэмжээ эсхүл өөр нотлох баримтын тухай хэлэлцэхгүй байх тухай хориглолт, хязгаарлалтыг тусгах;
- Хүнийг хэрэгт холбогдуулан шалгах, удаан хугацаанд чирэгдүүлэх зэрэг мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад гарах хүндрэл, бэрхшээлээс сэргийлэх зорилгоор хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын аль ч шатанд урьдчилсан хэлэлцүүлэг хийх боломжоор хангах;
- Мөрдөгч, прокурор, шүүгчийн сургалтын агуулгыг шинэчлэх, нэг агуулга хэлбэрээр хандлага өөрчлөх, шинэ мэдлэг олгох, мэдлэгийг шинэчлэх, ур чадвар олгох сургалт зохион байгуулах;
- Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийн хүрээнд хэргийг шийдвэрлэсэн байдлыг

харгалзан прокурорын ажлын үзүүлэлтийг бууруулах үндэслэлд тооцохгүй байх, мөн энэ чиглэлээр прокурорын хяналтын ажилтай холбоотой зарим аргачилсан зааврыг өөрчлөх;

- Урьдчилсан хэлэлцүүлэг хийх цаг, зардлыг хэмнэх үүднээс мөрдөгч, прокурор, шүүгч цахим гарын үсэг ашиглах, харилцан мэдээлэл солилцох цахим орчин үүсгэх;
- Шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлгийн явцад нотлох баримтыг шинжлэн судлах, тодорхой үйл баримтыг хэлэлцэж, мэтгэлцэх боломжийг хангахын тулд техник, тоног төхөөрөмжөөр хангах;
- Хэргийн хөдөлгөөний менежментийг (*case management*) бий болгох, хөгжүүлэх. Тухайлбал хүн, хуулийн этгээдээс мөрдөн

шалгах эрх бүхий байгууллага, прокурор, шүүхийн хооронд хэргийг шилжүүлж байгаа талаар, эсхүл тодорхой шийдвэр, нотлох баримт, шинжээчийн дүгнэлт, урьдчилсан хэлэлцүүлгийн талаар мэдээлэл авах, хурлын тов, шүүх хурлын бэлтгэл ажилтай танилцах, тухайн хэргийг шалгаж, шийдвэрлэж байгаа албан тушаалтантай харилцах зэрэг боломжоор хангах тогтолцоог хөгжүүлэх;

- Эрүүгийн хэргийн стандартыг боловсруулж хэрэгжүүлэх. Тухайлбал, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах, мөн тухайн хэрэгт хийгдвэл зохих ажиллагаа (*checklist*) явагдсан эсэхийг хянах аргачлалыг нэвтрүүлэх.

СУДЛААЧИД:

Г.Эрдэнэбат, Монголын Криминологичдын холбооны ерөнхийлөгч

Ц.Арилдийпүрэв, Монголын Криминологичдын холбооны зөвлөх

СУДАЛГААНЫ ТОЙМ БОЛОВСРУУЛСАН:

Г.Оюунболд, Монголын Криминологичдын холбооны Сургалт, судалгаа хариуцсан дэд захирал, Хууль зүйн магистр

САНАЛ, ШҮҮМЖ ӨГСӨН:

ННФ-ын Хуулийн хөтөлбөрийн менежер, Б.Хишигсайхан

